

ВИНОГРАДАРСТВО, ВИНОРОБСТВО ТА ВИННА ТОРГІВЛЯ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В АНТИЧНУ ДОБУ – РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ

Руднева Марина Григорівна

Україна, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

marina_rudneva@list.ru

В дослідженні розглянуто особливості розвитку виноградарства та виноробства, на території Північного Причорномор'я, в античний період. Проведено аналіз торгівлі вином та виявлені основні закономірності географії імпорту та експорту вин в північнопричорноморських степах античного часу.

Виноградарство та виноробство, на території сучасної України – одна з найдавніших галузей, що почала розвиватися ще в античні часи.

Метою даного дослідження є розглянути особливості та закономірності розміщення античних виноробних центрів, а також центрів винної торгівлі та особливостей розповсюдження продукції виноробства.

Виноградарство, засноване на вирощуванні дрібних автохтонних сортів, на території Північного Причорномор'я, існувало вже в VI ст. до н.е. Пізніше поширилися завезені з Греції більш крупні сорти. Основними виноградарсько-виноробними центрами цього періоду були Ольвія, Херсонес та міста Боспорського царства [1].

Письмових джерел, що підтверджують ці дані досить мало, провідними доказами розвитку виноробства залишаються археологічні, зокрема:

- наявність залишків виноградних кісточок різних сортів;
- поширення гостроконечних амфор місцевого виробництва, що використовувалися для транспортування вина;
- поширення культу Діоніса;
- наявність винокурень, що включали площадки для давки винограду і цистерни для збору соку; пізніше – наявність спеціальних пресів;

Виходячи саме з кількості винокурень, основні центри виноробства були сконцентровані на сході Керчинського півострова. Проте, навряд чи можна говорити про значні об'єми виробництва вина, більшість продукції була для власного споживання. Лише в II-I ст. до н.е., з появою важільно-гвинтового пресу, підприємства набули достатніх потужностей для виробництва вина на продаж [3].

Розвиток винної торгівлі може бути більш глибоко проаналізований, завдяки наявності письмових свідчень у працях Геродота, Полібія, Страбона, а також наявності широких можливостей інтерпретації археологічного матеріалу. Вино здебільшого транспортувалося в амфорах, за формою яких можна чітко визначити історичний період, а за клеймами - місце походження.

Зовнішня торгівля північнопричорноморських міст інтенсивно розвивалася з часу їх заснування. Якщо спочатку імпортувалися товари

виключно для власного споживання, то згодом грецькі міста перетворюються на великі торгово-транзитні центри, через посередництво яких здійснювався торгівельний обмін з обширними територіями південно-східної Європи. В IV-V ст. до н.е., особливо важливим було значення Березані, Ольвії і Ніконію - на заході, Пантікапею, Феодосії, Фанагорії і Германосси – на сході.

Основними експортерами вина в цей період були іонійські центри західної Малої Азії острівні центри Егейського моря: Мілет, Клазомени, Хіос, Самос, Лесбос, Родос та ін.[1].

Починаючи з другої половини IV ст. до н.е. зростає об'єм імпорту вина, що пояснюється зростанням населення міст, а також поширенням звички вживати вино серед кочових народів – сусідів грецьких полісів. В торгівлі зростає роль Афін, що не лише експортують власну виноробну продукцію, а й беруть під контроль поставки з інших центрів, зокрема з острова Фасос та відомого на той час виноробного центру - Менди. Проте, позиція Афін не була монопольною – значним залишався імпорт з попередніми партнерами, в торгівлю включалися і нові центри, як материкові (Корінф), так і острівні (Егіна та ін.) [2].

Наступний етап розвитку північнопричорноморської торгівлі охоплює III-II ст. до н.е. і частково I ст. до н.е. В цю епоху в середземноморській торгівлі на перший план знову виходять малоазійські і особливо, острівні центри. Найбільш значимим був імпорт вина з Родосу. Також, повсюдно зафіксовано імпорт, хоча і в значно менших об'ємах, з Косу, Паросу, Ікосу, а також Кніди.

Останній етап розвитку античної винної торгівлі відноситься до I ст. до н.е. та перших століть н.е. Співставлення імпорту міст північного Причорномор'я показує його єдність у всьому регіоні, що свідчить про включення в спільну економічну систему Римської Імперії. Тепер вино завозиться, фактично, виключно з південнопонтійських центрів, зокрема з Синопи, що переживає новий економічний розквіт [1].

Окремо можна розглянути торгівлю грецьких полісів з сусідніми кочовими народами, в якій вино також було ключовою статтею торгового обміну. Перші археологічні свідчення регулярного імпорту в Скіфію та на інші території місцевих племен Північного Причорномор'я є ще до VI ст. до н.е. В VI-V ст., як і самих грецьких полісах, найбільш поширеним був імпорт хіосського вина, в менших об'ємах – вин Самосу та Лесбосу.

В V ст. до н.е. у всезростаючих об'ємах починає імпортуватися фасосське вино. Головним посередником у торгівлі цей час виступає Ольвія, звідки імпортна продукція потрапляє не лише на обширні лісостепові території Придніпров'я, а можливо, і далі на схід, в басейн Сіверського Дінця. В північно-східному Причорномор'ї ці ж функції виконував Пантікапей [4].

Особливого розмаху греко-варварська торгівля набуває в IV ст. до н.е. В цей час в її орбіту включаються величезні території від Дунаю на заході, до Дону і Волги на сході. Як і раніше основною статтею імпорту

залишається вино. Домінуючими в цей час є гераклійські вина, також присутні й синопські. Починаючи з другої половини IV ст. до н.е. важливого значення набуває вино Херсонесу. Незначні поставки продовжуються з Хіосу, Фасосу, Менди та інших міст [1,4].

В III ст. до н.е. спостерігається суттєве зменшення, як об'єму, так і ареалу винного імпорту, що імовірно було зумовлено глибокими соціально-економічними, політичними та демографічними змінами в північнопричорноморських степах.

Новий етап підйому торгівлі починається з I ст. до н.е. і продовжується в перші століття н.е. Посередниками в торгівлі з степовиками і надалі залишаються міста Тіра, Ольвія, Херсонес, Пантікапей та ін. Крім посередницької і транзитної функції, деякі міста, зокрема Херсонес та Мірмікей починають експортувати вино власного виробництва [1, 3].

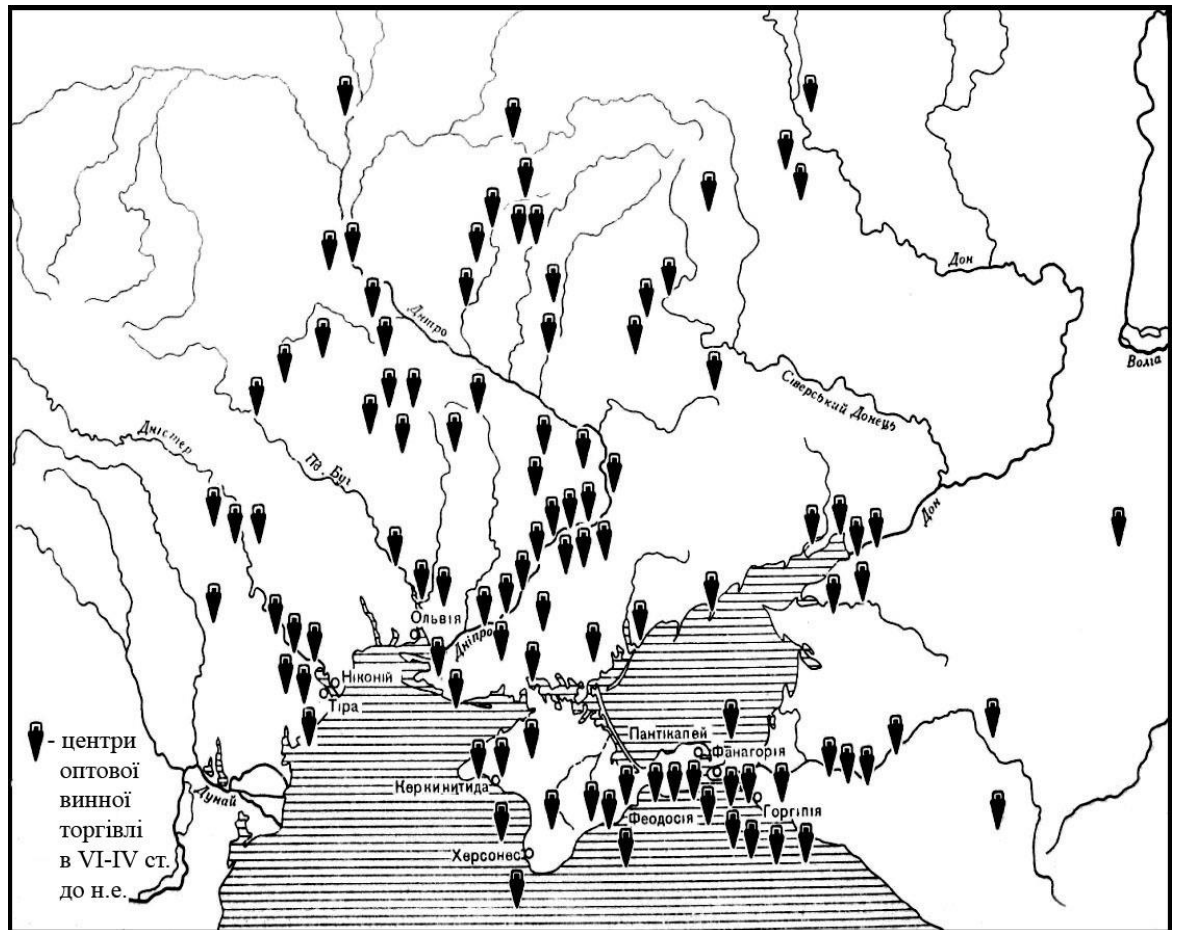

Рис.1. Імпорт вина на територію сучасної України в VI-IVст. до н.е.

1. Антические государства Северного Причерноморья / Под ред. Б.А. Рыбакова / Археология СССР с древнейших времен до средневековья в 20 томах. – М.: Наука, 1984. – 392с. 2. Брашинский И.Б. Из истории торговли Северного Причерноморья с Меной в V – IV вв. до н. э., – М.: Нумизматика и эпиграфика, 1962. 3. Гайдукевич В.Ф. Виноделие на Боспоре, - М.: МИА, 1958. – 85с. 4. Онайко Н. А. Античный импорт на территории Среднего Приднепровья (IV – II вв. до н. э.). – М.: Советская археология, 1962.